

Vladimir Findak

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Pregledni rad

KINEZIOLOŠKA PARADIGMA KOMPETENCIJA UČENIKA U 21. STOLJEĆU

„Škola nije samo mjesto učenja, nego i odrastanja i pripreme za život” (V.F.)

UVOD

Govoriti danas, dakle, na početku 21. stoljeća o kineziološkoj paradigmi kompetencija učenika u tom stoljeću nemoguće je bez sagledavanja uloge škole, kineziologije i tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja (čitaj: tjelesne i zdravstvene kulture) na početku ovog milenija.

Prvo, ekspanzija znanstvenih i tehnoloških otkrića, ubrzana globalizacija i informatizacija traže korjenito i trajno transformiranje odgoja i obrazovanja. To je razlog što dinamična i složena stvarnost traži školu koja se lako i brzo može prilagoditi svim životnim situacijama. Zbog toga suvremeno društvo traži kvalitetnu školu ili, točnije, školu u koju će učenici rado odlaziti, u kojoj mogu optimalno razvijati svoje osobine i sposobnosti, stjecati korisna znanja, poboljšavati svoja postignuća i stjecati spoznaje o općim ljudskim vrijednostima. To nije nevažno, naprotiv pogotovo ako se slažemo da je upravo vrijeme koje najmlađi i mladi provode u školi idealna prilika da ih osposobljavamo i osposobimo za život. (Hardman, 2008.).

Drugo, polazeći od kineziološkog ideala čovjeka koji podrazumijeva dobro zdravlje, harmoničan razvoj i održavanje svih čovjekovih osobina i sposobnosti te usvojenje znanja neophodnih za učinkovit život i rad u suvremenom društvu, valjanim sustavom tjelesnog vježbanja može se smatrati samo onaj kojem je cilj unapređenje zdravlja najmlađih i mladih, optimalan razvoj njihovih osobina i sposobnosti, usvajanje teorijskih i motoričkih znanja važnih u svakodnevnom životu i urgentnim situacijama, poboljšanje motoričkih postignuća i osiguravanje primjerenih odgojnih učinaka. (Findak, 2003.)

Treće, iz tako definirano motrišta kineziologije na tjelesno vježbanje proizlazi i uloga tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja, a na taj način i uloga tjelesne i zdravstvene kulture, koja se očituje u tome da ovo područje, odnosno predmet ima temeljni značaj za skladan razvoj psihosomatskih karakteristika djece, učenika i mladeži, za stjecanje i usavršavanje biotičkih motoričkih znanja i socijalnih motoričkih znanja te za stjecanje i razvoj temeljnih kompetencija, a poglavito onih

koje proizlaze iz potrebe primjerenog i stalnog prilagođavanjima novim radnim i životnim situacijama (Findak, 2009).

Ako se slažemo da prethodno naznačena pitanja predstavljaju dobru orijentaciju u traženju puteva do odgovora na istaknuti naslov, onda ćemo se vjerojatno suglasiti s tim da ih treba sagledati ne samo s aspekta općeg kineziološkog gledišta, nego i s gledišta opće prihvaćenih znanstvenih postignuća vezanih uz kompetencije učenika.

TEORIJSKE PRETPOSTAVKE ZA UTVRĐIVANJE KOMPETENCIJA UČENIKA U TJELESNOM I ZDRAVSTVENOM ODGOJNO-OBRAZOVNOM PODRUČJU

Radi lakšeg razumijevanja i nadamo se kasnije uspješnijeg sporazumijevanja potrebno je, govoreći o kineziološkoj paradigmi kompetencija učenika u 21. stoljeću uz ostalo, ukazati na temeljne čimbenike koji u većoj ili manjoj mjeri determiniraju utvrđivanju kompetencije u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području. Naime, da bi se mogle utvrditi kompetencije koje svaki učenik mora steći tijekom školovanja, treba uvažavati temeljne teorijske pretpostavke, koje su istodobno uvjet za njihovu efikasniju implementaciju u praksi.

Prva teorijska pretpostavka proizlazi iz spoznaje prema kojoj su u suvremenom društvu bitno promijenjeni uvjeti života i rada, što praktički znači da treba koncepciju, ciljeve i zadaće cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava pa analogno tome i svakog odgojno-obrazovnog područja, uključujući i tjelesno i zdravstveno odgojno-obrazovno područje, maksimalno podrediti zahtjevima koji prate život i rad djece, učenika i mladeži u suvremenom društvu (Findak, Prskalo, 2005.).

Druga, treba voditi brigu o tome da koncepcija, ciljevi i zadaće svakog odgojno-obrazovnog područja bude kongruentna s koncepcijom, ciljevima i zadaćama cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava.

Treća se očituje u potrebi objektivnog sagledavanja uloge i značenja tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja lociranih na postignućima kineziologijske znanosti, njegovih komparativnih prednosti i shodno tome u definiranju takve koncepcije, ciljeva, zadaća i kompetencija koje su u potpunosti okrenute autentičnim potrebama djece, učenika i mladeži.

Četvrta, treba respektirati činjenicu da se ovo odgojno-obrazovno područje bitno razlikuje od svih drugih odgojno-obrazovnih područja i po tome što se upravo putem sredstava kojima raspolaže može i mora utjecati na morfološke karakteristike, motoričke sposobnosti, funkcionalne sposobnosti te kognitivne i konativne dimenzije djece, učenika i mladeži.

Peta, u cilju da se poboljša učinkovitost odgojno-obrazovnog sustava ili, još konkretnije, da se podigne kvaliteta nastave, odnosno škole na višu razinu,

kurikulumska vizija temelji se, uz ostalo, na tome da se sagleda kraj procesa školovanja učenika, tj. da se utvrdi što se očekuje od učenika na kraju osnovne i srednje škole treba, uz već spomenutu koncepciju, ciljeve i zadaće, utvrditi i odgojno-obrazovne ishode, odnosno kompetencije koje djeca i učenici moraju steći tijekom cjelokupnog školovanja. To je razlog što orijentacija na stjecanje kompetencija učenika ima središnje mjesto u svim školskim sustavima u cijelom svijetu pa analogno tome i u svakom odgojno-obrazovnom području, odnosno nastavnom predmetu (Rosandić, 2008.). Da bi se, međutim, to i postiglo na što efikasniji način potrebno je, uz ostalo, input orijentaciju (polazeći od programskih sadržaja), zamijeniti output orijentacijom (utvrditi koje znanje i sposobnosti učenici moraju ostvariti tijekom školovanja). Dakle, umjesto standardizacije sadržaja koje bi trebalo tijekom školovanja usvojiti, orijentacija treba biti na standardiziranju kompetencija koje učenici trebaju tijekom školovanja steći. Dakako s tom orijentacijom bitno se mijenja i uloga nastavnika, to jest umjesto dosadašnje orijentacije na poučavanje sadržaja, odnosno na svladavanje programskih sadržaja, odgovornost se prenosi na proces učenja, odnosno na obrazovne ishode, to jest kompetencije učenika. Dakle, smisao nastave nije samo realizacija programa, nego i razvoj potencijala svakoga učenika i njegovo upućivanje u to kako taj potencijal koristiti u realnom životu. Tako npr. sasvim je sigurno da sudjelovanje djece, učenika i mladeži u sportu, odnosno odraslih ljudi u nekoj od sportsko-rekreativnih aktivnosti ovisi, uz ostalo, o njihovom znanju o sportu, odnosno o sportskoj rekreaciji. Isto, kako o njihovom praktičnom znanju koje im omogućava veći ili manji angažman u izabranoj grani sporta, tako i o teoretskom znanju koje im omogućava razumijevanje razloga za njihovo uključivanje u sport, odnosno u sportsku rekreaciju.

S obzirom da kompetencija znači doslovnu osposobljenost da se koristi znanje, vještine i sposobnosti u situacijama učenja ili rada te u profesionalnom i osobnom razvoju, pri utvrđivanju kompetencija koje bi učenici trebali steći tijekom školovanja ili, točnije, na pojedinoj razini odgoja i obrazovanja pa i u svakom kurikulumskom ciklusu, potrebno je voditi brigu o nekoliko čimbenika. Iako su odgojno-obrazovni ishodi, odnosno kompetencije zapravo ostvareni ciljevi, kompetencije treba utvrditi tako da su „mjerljive” i to kako interno, tako i eksterno. Dalje, pri utvrđivanju kompetencija prednost treba dati tzv. temeljnim kompetencijama, a to su kompetencije koje su s jedne strane kongruentne s ciljevima i zadaćama odgojno-obrazovnog područja kojem pripadaju, a s druge strane s ciljevima i zadaćama pojedine razine odgoja i obrazovanja te s općim ciljevima odgojno-obrazovnog sustava (Baranović, 2005.).

Shodno do sada izloženom ili, točnije respektirajući prethodno naznačene teorijske pretpostavke utvrđivanja kompetencija u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području, u daljnjem razmatranju prezentirat ćemo, primjera radi, samo onaj dio kurikuluma tjelesnog i zdravstvenog područja u Republici Hrvatskoj koji se odnosi na osnovnu školu (Findak, 2009.).

Da bi se mogle utvrditi kompetencije koje svaki učenik mora steći tijekom školovanja trebaju biti jasni, pored općeg cilja odgoja i obrazovanja, i ciljevi svakoga odgojno-obrazovnog područja. Shodno tome, pored definiranja općeg cilja tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja ukazala se potreba ne samo za definiranje ciljeva ovoga odgojno-obrazovnog područja za predškolu, osnovnu školu i srednju školu nego i određivanje posebnih ciljeva tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja u predškolskom odgoju, osnovnoj i srednjoj školi. Tako je opći cilj tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja podmirenje biopsihosocijalnih motiva za kretanjem, poticanje pravilnog rasta i razvoja, optimalan razvoj osobina i sposobnosti, stjecanje i usavršavanje kinezioloških teorijskih i kinezioloških motoričkih znanja, poboljšanje motoričkih postignuća i postizanje primjerenih odgojnih učinaka (Findak, 2009.).

Cilj je tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja u osnovnoj školi poticanje pravilnog rasta i razvoja učenika mlađe i srednje školske dobi, čuvanje i unapređivanje njihova zdravlja, optimalan razvoj njihovih antropoloških obilježja, usvajanje i usavršavanje temeljnih kinezioloških teorijskih i kinezioloških motoričkih znanja, poboljšanje motoričkih postignuća i postizanje primjerenih odgojnih učinaka. Definiranje posebnih ciljeva tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja proizašlo je iz potrebe uvažavanja biopsihosocijalnih karakteristika učenika osnovne škole koji pripadaju pojedinim kurikulumskim ciklusima: I. ciklus od 1. do 4. razreda, II. ciklus od 5. do 6. razreda, III. ciklus od 7. do 8. razreda (xxx, 2009.)

Posebni ciljevi jesu:

- zadovoljavanje potreba za kretanjem, odnosno vježbanjem i stvaranje navika o potrebi svakodnevnog vježbanja,
- razvijanje antropometrijskih karakteristika, motoričkih i funkcionalnih sposobnosti u skladu sa zakonitostima rasta i razvoja učenika,
- upoznavanje sa zakonitostima rasta i razvoja i značenje redovitog i pravilnog tjelesnog vježbanja u tome,
- razvijanje svijesti o važnosti tjelesnog vježbanja za očuvanje i unapređenje zdravlja,
- osposobljavanje učenika za primjenu temeljnih prirodnih oblika kretanja u različitim tjelesnim aktivnostima,
- osposobljavanje učenika za odgovoran i objektivan odnos prema sebi i razvoju vlastitih sposobnosti,
- razvijanje zdravstvene kulture učenika u svrhu čuvanja i unapređivanja vlastitog zdravlja i zdravlja drugih,
- osposobljavanje učenika za primjenu temeljnih kinezioloških znanja u svakodnevnom životu i radu,

- osposobljavanje učenika za primjenu usvojenih temeljnih kinezioloških znanja u različitim sportskim aktivnostima,
- razvijanje suradničkog ponašanja i osposobljavanje za timski rad,
- usvajanje i usavršavanje znanja plivanja,
- savladavanje osnovnih tehnika plivanja,
- razvijanje ekološke svijesti o čuvanju i zaštiti okoliša,
- osposobljavanje za smisleno provođenje slobodnog vremena koristeći se sredstvima tjelesnog vježbanja i sporta,
- prepoznavanje nadarene djece i učenika i njihovo uključivanje u sport (Findak, 2009.).

Na temelju prethodno definiranog općeg cilja tjelesnog i zdravstveno odgojno-obrazovnog područja, cilja ovoga odgojno-obrazovnog područja u osnovnoj školi i posebnih ciljeva, utvrđeni su odgojno-obrazovni ishodi ili kompetencije učenika u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području u osnovnoj školi:

- stečene temeljne kineziološke kompetencije o pravilnom korištenju kinezioloških operatora,
- poznavanje i razumijevanje temeljnih zakonitosti o utjecaju tjelesnog vježbanja na organizam,
- razvijena svijest o potrebi provođenja tjelesnog vježbanja u čistoj obući i odjeći,
- usvojena temeljna kineziološka znanja o pravilnom provođenju tjelesnog vježbanja,
- razvijena svijest o potrebi provođenja tjelesnog vježbanja u primjerenim zdravstveno-higijenskim uvjetima,
- usvojena temeljna znanja o motoričkom izražavanju i stvaralaštvu,
- razvijena svijest o potrebi održavanja stanja antropoloških obilježja na optimalnoj razini,
- osposobljenost za samopraćenje učinaka tjelesnog vježbanja,
- razvijena svijest o vlastitom zdravlju i zdravlju drugih,
- osposobljenost za rad u grupi i poštivanje dogovorenih uputa,
- razvijena svijest o potrebi poštivanja različitosti među ljudima,
- razvijena svijest o potrebi očuvanja prirode i zaštiti okoliša, (Findak, 2009., xxx, 2009.).

Dakle, sve upućuje na zaključak da je temeljna zadaća svakoga kineziologa da ostavi „trag”! Taj tako potreban „trag” ostvarit će se utoliko prije ukoliko svakom sudioniku u nastavnom procesu osiguramo najbolju odgojno-obrazovnu priliku, a

najbolja prilika za svakoga učenika je ona koja maksimalno uočava njegove autetične potrebe, mogućnosti i interese. Kineziološki smisao takvog pristupa nastavi je da svaki učenik u svakom trenutku vježba u uvjetima koji su njemu najprimjereniji, što istodobno predstavlja i jedan od temeljnih uvjeta ne samo za stjecanje prethodno naznačenih kompetencija, nego i mnogo više od toga. Naime, omogućiti učenicima da se na vlastitom iskustvu uvjere u korisnost tjelesnog vježbanja predstavlja najviši stupanj osposobljenosti djece i učenika da tjelesno vježbanje prihvate kao trajnu vrijednost, da ne kažemo kao sastavni dio kulture življenja ne samo danas, nego i sutra, dakle, nakon završenog školovanja, odnosno tijekom cijeloga života.

ZAKLJUČAK

U ovom radu pokušali smo ukazati na samo neke aspekte kompetencija učenika u 21. stoljeću kroz prizmu kineziološke paradigme. Dakako, navedena viđenja vezana uz kompetencije učenika u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području nisu jedina, naprotiv, treba ih shvatiti kao jedno od postignuća kineziološke znanosti, odnosno kineziološke metodike.

To znači da treba u narednom razdoblju uz pomoć znanstveno potvrđenih spoznaja procijenjivati ne samo pozitivne strane ponuđenih rješenja, nego i njihove manjkavosti. Shodno tome, zadaća je i nastavnika da stalno valoriziraju i analiziraju praksu te na temelju dobivenih rezultata preispitaju i istodobno mijenjaju teoriju u svim onim dijelovima koji se pokažu kao uzročnici slabe ili slabije efikasnosti u stjecanju predloženih kompetencija.

LITERATURA

1. Baranović, B. (2005). Evolucija nastavnog programa i razvoj modela kurikula obveznog obrazovanja u Hrvatskoj, *Školske novine*, 11; 2-3.
2. Findak, V. (2003). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*, Zagreb: Školska knjiga.
3. Findak, V., Prskalo, I. (2005). Kineziološka znanost i profesija u funkciji kvalitetne škole. U Milanović, D. (ur.) *Zbornik radova 4. internacionalna znanstvena konferencija o kineziologiji*, Opatija, 8-11. rujna 2005. (str. 76-78). Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
4. Findak, V. (2009). Kineziološka paradigma kurikula tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja za 21. stoljeće, *Metodika-časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj naobrazbi*, 10 (2):371-382.
5. Hordman, K. (2008). Physical education in schools: a global perspective, *Kinesiology*, 40 (1):5-28.

6. Rosandić, D. (2008). Kurikulumski metodički obzori, Zagreb: Školske novine.
7. XXX (2009). Nacionalni okvirni kurikulum, Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

KINESIOLOGICAL PARADIGM STUDENTS' COMPETENCE IN THE 21ST CENTURY

ABSTRACT

The expansion of scientific and technological breakthroughs, rapid globalization and the development and application of information technology seek radical and permanent transformations in education. This is why the dynamic and complex reality requires school that can easily and quickly be adapted to all life situations. Therefore, contemporary society requires a quality education or, more accurately, a school that students will be happy to go to, a school where they can develop their abilities and characteristics to an optimum, acquire useful knowledge, improve their performance and gain insight into general human values. Instead of standardization of the content that should be acquired during education, the focus should be on standardizing competences that students should acquire during their education. With this change of focus there are significant changes in the role of the teacher, that is, instead of the focus being on teaching the content, i.e. on mastering the content, the liability is transferred to the learning process itself, and educational outcomes, that is, students' competence. The significance of teaching is not only the realization of the syllabus content, but also the development of each student's potential and instructing individual students on how this potential can be used in real life. Naturally, the above perceptions regarding the students' competence in the field of physical education are not the only ones, on the contrary, they should be seen as one of the achievements of kinesiological science or kinesiological teaching methods. This means that in the forthcoming period, with the help of scientifically validated knowledge, not only the positive aspects of the given solutions, but also their shortcomings should be evaluated. Accordingly, the task of the teacher is to constantly evaluate and analyze teaching practice and based on the obtained results, examine and simultaneously change the theory in all those parts which prove to be a cause of poor or lower efficiency in the acquisition of the proposed competencies.

Key words: students' competence, kinesiological paradigm, 21st century